

DA LI KUR'ĀN ČOVJEČANSTVU OSUJEĆUJE BUDUĆNOST?

Enes KARIĆ

Fakultet islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu

SAŽETAK: U ovom eseju raspravlja se o tome kako razumijevati to da je Kur'ān, po vjerovanju muslimana, posljednja Božija Riječ, te da li to vjerovanje u konačnost i dovršenost poslanstva osujećuje budućnost čovjeka i čovječanstva. Glavno pitanje u ovom eseju je: Da li je Bog kao Apsolut objavljivanjem Kur'āna kao posljednje Božije Riječi zatvorio znatiželje i perspektive čovjeka i čovječanstva? Autor ovog eseja smatra da Kur'ān ne zatvara čovjekove puteve prema budućnosti, već snažno podstiče čovjeka da iz svoje slobode saraduje s Bogom i od čovjeka traži da bude jedno kreativno biće. Mnogi odlomci Kur'āna posvjedočuju da Božanska Riječ ne blokira budućnost pred čovjekom. Naprotiv, kao knjiga koja pobuđuje mnoge vrste čežnje, Kur'ān bodri čovjeka da se u ime Boga zaputi u budućnost.

Ključne riječi: Kur'ān, posljednja Božija objava, Bog, Apsolut, vasiona, čovjek, sadašnjost, budućnost, horizonti, svjetovi

Uvod

Sirijski pjesnik Adonis (Ali Ahmad Said Asbar /Esber/, rođen 1930) u više je navrata u svojim intervjuima i javnim nastupima kritički oslovio kur'ānsko polaganje prava na apsolutnu istinu i, posebno, na koncept kur'ānske Objave kao, navodno, jednog završenog, zao-kruženog i konačnog poslanstva i vjerovjesništva. Ovim on aludira na kur'ānsku sintagmu *hātamu n-nabiyyīn* ('pečat poslanikā', sūra *Saveznici/al-Aḥzāb*, 33:40) gdje se u krajnjemu veli da s Muhammedom, a. s., nastupa kraj vjerovjesništva, kraj poslanstva:

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ
وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ

“Muhammed nije otac nijednom od vaših ljudi, Nego je Božiji Poslanik i pečat vjerovjesnika.”

“Muhammad ist nicht der Vater eines euerer Männer, sondern Allahs Gesandter und das Siegel der Propheten.”¹

Kur'ānska sintagma *hātamu n-nabiyyīn* (خَاتَمُ النَّبِيِّينَ), *pečat Božijih vjerovjesnika, das Siegel der Propheten, the Seal of the Prophets...*, smatra se i vjeruje, ukazuje na to da je Muhammed, a. s., posljednji Božiji poslanik i da je s njim ciklus vjerovjesništva završen. U vezi s tim, iznoseći svoju kritiku, kako Adonis smatra, izvjesnog kur'ānskog blokiranja različitih budućnosti čovječanstva, ovaj sirijski pjesnik drži da i sama pomisao

neke knjige da je 'posljednja knjiga' i, samim tim, 'posljednje formuliranje istine', makar se radilo i o Božanskoj Istini, staje na put razvoju čovječanstva i pomalja se kao jedna zapreka. A to, prema Adonisu, znači da Kur'ān sam sebi osujećuje šanse ne samo da bude jedna spram budućnosti otvorena knjiga, već onemogućava svoje čitateljstvo da ga čitaju, shvataju i razumijevaju kao poruku, govor i diskurs koji im raskriva nove perspektive i drukčije budućnosti.

U svojim nastupima pjesnik Adonis je više puta istaknuo to da Kur'ān kod svojih recipijenata, napose onih koji ga drže svojom svetom knjigom, pobuđuje osjećanje dovršenosti ne

¹ *Der Koran, arabisch – deutsch*, Aus dem Arabischen von Max Henning, S. 423.

samo božanskog projekta već dovršenosti i samog ljudskog znanja o svijetu, zaokruženosti čovjekove spoznaje i uvjerenje da ono novo, drugo ili drugačije nakon Kur'ana neće, ne može i ne treba doći!!! Ukratko, prema Adonisu, sam Kur'an je svojim tvrdnjama da je konačna istina i samom sebi zajamčio samo jedno tumačenje koje, navodno, i sam kur'anski tekst, ali i njegovo čitateljstvo koje u njega vjeruje kao Posljednju Istinu, zatvara i zakračunava u jedno dogmatsko shvatanje.

Ovaj naš esej ne treba shvatiti kao polemiku protiv pjesnika Adonisa. On ima pravo na svoja mišljenja, stavove i poglede. Iako su im namjere posve različite, polazište Adonisa u ovakvim njegovim gledanjima na Kur'an slično je odnošenjima jednoga broja klasičnih teologa islama prema tekstu Kur'ana kada tu knjigu tretiraju kao jednoznačnu zbirku riječi i rečenica koje se, potom, predstavljaju kao uklesane u kamene ploče te se, kao fiksirane u ono statično, mogu misliti tek jednodimenzionalno, okamenjeno i sklerotično. Ukratko, i prema Adonisu i prema spomenutim teolozima, Kur'an je navodno došao da čovječanstvu da jednu unaprijed definiranu, s visoka spuštenu i zatvorenu Istinu, a ne Istinu koja iznosi zahtjev za saradnjom Boga i čovjeka zarad jednog stalnog djelovanja Istine koja pomaže u permanentnoj potrazi za njome samom.

Dakako, na ova pitanja koja postavlja Adonis nije moguće dati odgovore koji bi zadovoljili sve znatiželje. Uostalom, ni o čemu čovjek nije u stanju dati konačne odgovore koje bi svi pripadnici njegove vrste bespogovorno prihvatili. K tome, takvo što ne treba ni priželjkivati, niti je svem čovječanstvu moguće ugodno živjeti u svijetu gdje su poznati, ili nametnuti, jednoznačno dati odgovori na 'sva pitanja'. Stoga ćemo ovdje, tek

preliminarno, osloviti neka mjesta i teme Kur'ana iz kojih se, naravno, vidi pretendiranje te knjige da bude posljednja Božija Riječ, s jedne, ali i Kur'ana kao Teksta i Poruke krca-te osebjnim, otvorenim i bogatim projektima budućnosti čovječanstva pa i vasiona, s druge strane, sve to u kontekstu islamskih vjerovanja u to da Kur'an o Bogu, svijetu, životu i čovjeku obznanjuje 'konačnu istinu'.

Vjere i religije Apsolutne Riječi

U vezi s vidljivim pretenzijama Kur'ana da svoja kazivanja o Bogu kao Onom Apsolutnom naglašeno smatra istinitim, štaviše konačno istinitim i tako datim, odmah treba spomenuti i sljedeće: Nije to samo pretenzija Kur'ana koja se raspoznaje u Kur'anu. Naime, nema nijedne vjerske knjige (Vede, Upanišade, Avesta, Stari Zavjet, Novi Zavjet, cijela Biblija...) a da svoju riječ i svoju poruku, na ravni prvih čitanja tih svetih štiva, ne smatra konačnom ili, drugim riječima i iz drugog motrišta gledano, vječnim i apsolutnim obznanama Istine koja traži da se – sukladno njezinim objavljivanjima – shvati i razumije svijet, čovjek i bivstvovanje. Northrop Freye je na to, na jedan drugačiji način, podsjetio u svojoj knjizi *Veliki kod(eks)*.² O onom Apsolutnom sve temeljne vjerske knjige čovječanstva govore na apsolutan način. I sve vjerske knjige upravo takav govor o Apsolutnome ne smatraju zatvaranjem, nego, posve obrnuto, otvaranjem mnogih, reklo bi se nebrojenih i apsolutnih perspektiva pred čovjekom i čovječanstvom.

Dakle, u promoviranju Apsoluta (al-Ḥaqq) ili Stvoritelja vasiona (al-Fātir, al-Ḥāliq) na apsolutan način, Kur'an nije iznimka među utemeljiteljskim vjerskim štivima čovječanstva, već na svoj način, potvrđujući kontinuitet Božije Objave, proglašava da su svi Božiji poslanici (islamska tradicija kaže da ih je bilo 124.000) prenosili u biti jednu apsolutnu poruku: Ima Jedan Bog

(aṣ-Ṣamad, 112:1) ili Ono Sveobuhvatno i Nevidljivo koje je stvorilo (i stalno stvara!) sve svjetove i sve multiverzume, pa i sam multiverzum zvani čovječanstvo (30:20). Božijem poslaniku Muhammedu kaže se da mu se ta 'apsolutna tematika' dostavlja kao mnogo puta ponovljena Istina:

مَا يُقَالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَ

“Tebi se ne govori drugo osim
ono što je
i poslanicima prije tebe rečeno!”

(41:43)

“Nichts anderes wurde dir
gesagt, als was schon
den Gesandten vor dir gesagt
worden war.”³

Kur'an na svoj način podsjeća: Pradavna vjera i religija u svome konačnom izrazu ima jedno ušće, ona je izraz Jedne Vrhunaravne Apsolutne Riječi, ta Istina obuhvata čovjeka i čovječanstvo baš kao što ih obuhvata i svijet, vasiona! I posve je teško očekivati da će čovjek ikada moći konkurirati Bogu u pokušaju da da efikasnije saopćene teme i ustrojene narative o Sveobuhvatnom, Vječnom, Stvaranju, Postajanju i Nestajanju, Životu i Smrti – o tim 'posljednjim temama' o kojima se nikada neće prestatu raspravljati. Velike vjerske knjige, time i Kur'an, ne izlažu te svoje teme samo kao teme, već i kao samu Istinu stvarnosti Vasiona, Kosmosa, Multiverzuma, svih svjetova, dosežnih ili još nedosežnih, ili nikad dosežnih, čovjeku i čovječanstvu.

Ali pjesnik Adonis nije u pravu kad smatra da vjerske knjige, Kur'an napose, izlažu spomenute teme na način izdeklamiranih blokada ili naročitih rampi na putevima čovjekova svježeg mišljenja i kreativnog odmišljanja. Naprotiv, u ovom pogledu ne može se kazati da govor Kur'ana o Onom Apsolutnom ili Bogu, ili pak Prirodi, Čovjeku, Svijetu i tako dalje, zatvara horizonte pred čovjekom, već treba reći da ih, zapravo, Kur'an otvara na način permanentnog poziva

² Usp. Northrop Frye (Northrop Fraj), *Veliki kod(eks) – Biblija i književnost*, izd. Prosveta, Beograd, 1985.

³ *Der Koran, arabisch – deutsch*, Aus dem Arabischen von Max Henning, S. 481.

čovječanstvu da o svemu tome razmišlja (yatafakkarūna – يَتَفَكَّرُونَ),⁴ kontemplira (yatadabbarūna – يَتَدَبَّرُونَ),⁵ umuje (ya'qilūna – يَعْقِلُونَ).⁶

Ovakve obznane u Kur'anu date su i radi toga da se čovjekovo umovanje, razmišljanje, kontempliranje i intuiranje odvija u mnogim pravcima. Deseci ovakvih redaka u Kur'anu bili bi posve nerazumljivi, bili bi bez svrhe, kad bi Kur'an bio jedna Apsolutna Božanska Riječ koja osujećuje i blokira čovjekove mentalne, duhovne i umne moći, koja ne dā da se razmišlja, kontemplira, rezonira, umuje o Svijetu, Bogu, Čovjeku, Prirodi.

Naprotiv, cjelokupni postav kur'anskih redaka angažirano se obraća čovjeku usrdnim molbama da on, čovjek, sam razotkrije apsolutna važnja Kur'ana, sve to u jednome izobilju i bogatstvu, a nikako u svođenju ili dogmatskom reduciranju čovjeka na jedno neslobodno, nedoraslo biće i nekompetentno stvorenje.

Napose se u Kur'anu ističe Istina Stvaranja (ḥalq – خَلْقٌ)⁷ vasione. Svojim djelovanjem ili stvaranjem Svemoćni Bog, ili tu Stvoriteljsko Sveobuhvatno, o Sebi svjedoči kao o onom Nevidljivom (al-Bātin – 57:3), ali govori o Sebi i kao Onom Koji se pomalja kao Ono Očitovano (az-Zāhir – 57:3). Kroz cijeli Kur'an postoji jedna vješto impregnirana razmjena perspektiva u 'percipiranju' Boga koji je Nevidljiv, pa potom Vidljiv, i obrnuto! K tome, s obzirom na perspektivu Vječnosti, Bog sebe posvjedočuje kao Onog Jednog Oduvječnog i Onog Zauvječnog. Ali upravo to posvjedočenje Kur'ana samo po sebi nije i ne znači zatvaranje horizonata pred čovjekom, već njihovo permanentno otvaranje u onim mjerama, količinama i kakvoćama koje čovjek može postići i koje, zapravo, može podnijeti njegova ljudska priroda.

Božanska Vječnost nije samo vječna, ona je i beskrajna, a kroz riječ Kur'ana ta Vječnost daruje se i samom čovjeku da se putem nje zaputi! Prema Kur'anu, ništa i niko ne može nam podariti tako raznovrsnu, osebjnu i bogatu stvarnost kao što to može Bog! U davanju novih horizonata i rasprostiranju novih stvarnosti pred čovjekom Stvoritelj Bog nema takmaca!

Prema Kur'anu, Bog je Onaj Živi Bog, također i Vasiona je živa Vasiona, a ne protežna i mrtva stvarnost / res extensa/, te se tu, u tom životnom bujanju, u svakom trenu odvijaju i razvijaju nove perspektive pred živim čovjekom i čovječanstvom, kao i pred svim duhovnim civilizacijama diljem vasione (anđeli, meleki, džini, demoni, sotone, šejtani). Iako to pouzdano ne znamo, ali vjerovatno su prisutne šanse neslućeno velikih kretanja u mnogim pravcima i u mineralnim, vegetativnim i animalnim svjetovima i univerzumima. Kur'an posvjedočuje da ništa stvoreno nije od Boga zaboravljeno i gurnuto zastalno u svoju samost ili na marginu bivstvovanja.

U tome što Kur'an tu Stvarnost koja permanentno stvara oslovljava kao Apsolutnu Stvarnost (al-Qayyūm, aš-Šamad, al-Ḥaqq), dokaz je da je oslovljava radi toga da čovjeka podstakne na one odiseje odvajanja od puke zemlje i na odluke da se na zemlji uspravi, krene i prihvati Božanske Upute i da se njima zaputi ka vazda novim i svježim usponima. Kad Kur'an pita čovječanstvo (79:27):

أَأَنْتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ السَّمَاءُ بَنَاهَا

“Da li je teže stvoriti vas
čovječanstvo, ili Nebo?!
Bog je njega sazdao!”

“Seid ihr etwa schwerer zu
erschaffen oder der Himmel,
den Er erbaute?”⁸

The Koran Interpreted, A Translation by Arthur John Arberry, I, p. 112).

⁶ Usp. *Kraval al-Baqara*, 2:164: ‘...[nebesa, Zemlja, noć, dan, lađa, biljke, životinje...] sve to jesu znakovi ljudima koji razmišljaju!’ (‘...surely there are signs for a people having understanding’, *The Koran Interpreted, A Translation by Arthur John Arberry, I, p. 49*)

– to ne znači denigraciju ili ponižavanje čovjeka, već poziv čovjeku da se u savezništvu s Bogom odvaži na svoja stremljenja prema Nebesima, svjetovima i prema nebeskim horizontima.

Ovo je tek jedno od tri stotine mjesta u Kur'anu u kojima se božanskim kosmološkim objavama čovjeku otvaraju perspektive. Upravo toga se treba prisjetiti kad god se iznose optužbe protiv temeljnih vjerskih knjiga čovječanstva, napose Kur'ana, za navodni vjerski pijetizam koji svojim nabožnim dogmatizmom destruiira i osujećuje naukovna ophođenja čovječanstva sa svijetom. Naprotiv, mnogi su nagovori Kur'ana da se čovječanstvo suoči sa svjetovima oko sebe ‘u ime Boga’ (bismillāh). Ovo ‘u ime Boga’ znači u dobrobitnom ‘savezu s Bogom’. A biti u ‘savezu s Bogom’ znači imati pred sobom mogućnosti spram postizanja mnogih perspektiva.

Kada god neka temeljna vjerska knjiga čovječanstva govori o Apsolutu, ona sve teme saobražava u skladu sa, tako reći, nesagledivo oslovljenim ‘perspektivama Apsoluta’. U Kur'anu je to vidljivo na hiljadu mjesta! Niko i ništa čovjeka i čovječanstvo ne budi snažnije i iskrenije od temeljnih vjerskih knjiga čovječanstva spram toga da je upravo čovjek obuhvaćen okeanima Apsolutnog. Ti okeani Apsolutnog jesu neprestani zov čovjeku da se razbudi u umu, razumu, srcu, intuiciji, kontemplaciji. Ali ta čovjekova obuhvaćenost Vasionom i Bogom (Muḥīt, 4:126) ne znači da je čovjek blokiran svojim Bogom Stvoriteljem, već znači da se čovjek u svojoj ljudskosti može najviše uzdići upravo uz mnogolike božanske snage, perpektive, moći.

Ukratko, poruka Kur'ana u tome je da čovjek treba permanentno dostizati

⁴ Usp. *Porodica Imranova/ Āli Imrān*, 3:191: ‘...i koji razmišljaju o stvaranju nebesa i Zemlje’. (‘...and reflect upon the creation of the heavens and the earth’, *The Koran Interpreted, A Translation by Arthur John Arberry, I, p. 97*).

⁵ Usp. *Žene/ an-Nisā*, 4:82: ‘...pa zašto oni ne razmatraju /ne kontempliraju/ Kur'an?’ (‘...what, do they not ponder the Koran?’,

⁷ Usp. *Pauk/ al-Ankabūt*, 29:20: ‘Putujte po Zemlji vi ljudi, pa razmislite kako je Bog započeo stvaranje...’ (‘Journey in the land, then behold how He originated creation...’ *The Koran Interpreted, A Translation by Arthur John Arberry, II, p. 99*)

⁸ *Der Koran, arabisch – deutsch*, Aus dem Arabischen von Max Henning, S. 584.

nedostižnu Stvarnost Božiju. Do te Stvarnosti Božije čovjek i čovječanstvo se prikućuju kroz sve svjetove: mineralne, vegetativne, animalne, razumske, vasijske, duhovne. A ni same te stvarnosti nisu statične, jer

كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ

“Bog /stalno i posvuda/
stvara šta hoće”⁹

“...every day He is upon
some labour”¹⁰

Na ovakve retke Kur’āna moguće je gledati kao na nagovore Kur’āna čovjeku i čovječanstvu da se otisnu u mnoge potrage za Božanskim Znakovima (āyāt) ili Tragovima (aṭār)¹¹ na svim stranama svijeta.

Čovjek unutar božanskog kreiranja obzorjā, horizonata i perspektiva

Maloprije navedeni ājet Kur’āna: “Bog /stalno i posvuda/ stvara šta hoće”, izražava ‘božansku sadašnjost’, ono božansko permanentno ‘svakad’ i ‘svukud’. Takvih mjesta koja svjedoče ‘božansku sadašnjost’ ima na stotine u Kur’ānu. U ove tri knjižice ukazali smo mjestimice na tu dimenziju Kur’āna. Jednako tako ukazali smo i na ono važno pitanje: Da li je Kur’an jedna knjiga o prošlosti? Naime, iako se prošlost u Kur’ānu oslovljava na mnogo mjesta, Bog Koji govori u Kur’ānu i o Kojem se govori u Kur’ānu – nije jedan ‘prošli Bog’, ‘minuli Bog’, ‘drevni Bog’, ‘iz svijeta otišli Bog’! Prema Kur’ānu, Božanska Apsolutnost nije jedna finalizirana apsolutnost, odvojena od Vasione, stvaranja i stvorenja! Božanska Apsolutnost nije okončana apsolutnost, nego je to, prema Kur’ānu, jedno permanentno kreativno božansko sada

koje se preobražava u ono božansko buduće darovano čovjeku.

Dakako, osim o ‘božanskim djelovanjima u prošlosti i sadašnjosti’, u Kur’ānu Bog svjedoči da On djeluje, ili da će djelovati u budućnosti. Razumije se, glagolska vremena u tekstu Kur’āna (prošlost, sadašnjost, budućnost) najčešće su data u relacijama s čovjekom /sa stvorenjima/, ne primarno s Bogom. Bog nadilazi ograničenja modaliteta vremena. Kur’an oglašava: Božanski dan nekada traje *pedeset hiljada zemaljskih godina*,¹² a nekada taj dan traje *hiljadu zemaljskih godina*.¹³ Ovakvim tvrdnjama Kur’an navraća čovjeka da zaumi i da razmišlja o mnoštvu stupnjevanih vremena i era u vasioni. Sva ta stupnjevana vremena i ere uzglobljene su jedne u druge, one su tu u permanentnom bujanju, sve to kao izraz uvijek kreativne, a ne okončane, božanske apsolutnosti. Ta apsolutnost nema zadaću da čovjeku osujećuje budućnost, već da čovjeka ohrabruje i za sadašnjost i za budućnost.

Sūra *Objašnjenje/Fuṣṣilat* (41:53) u vezi s ovim rečenim iznimno je važna. Naime, jedna božanska obznana tamo (koja se odnosi na budućnost) glasi:

سُرِّيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ
حَتَّىٰ يَتَّبِعَنَّهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ

“Mi ćemo ljudima /čovječanstvu/
pokazivati Naše Znakove
na obzorjima /stranama svijeta/
i u ljudima samim /u njihovim
dušama/ – sve dok im ne bude
jasno da Bog jeste istina!”

“We shall show them Our signs in
the horizons and in themselves,
till it is clear to them that it is
the truth.”¹⁴

Napomenimo da se ove riječi “sve dok im ne bude jasno da Bog jeste istina” mogu prevesti i ovako: “sve dok im ne bude jasno da Bog jeste Apsolut/an/”.

U sūri 41:53., “naši znakovi” (āyātunā) dati su u množini. I ovdje se slijedi ono glavno kur’ānskog objaviteljskog izraza: Bog je jedan a Njegovih stvorenja je na milijarde!

Ovo mjesto u Kur’ānu (41:53) posve jasno izražava da božanske perspektive pred čovjekom nisu zatvorene. Poruka je ovog retka: Sam Bog hoće da čovjek upravi svoje fizičke i mentalne snage ka budućnosti. Božija apsolutnost ne znači Božije blokiranje vasijske, već znači permanentno stvaranje svakog trena svega iznova, i permanentno održavanje svega iznova. Prema Kur’ānu ispravno je reći “Bog je stvorio nebesa i Zemlju”, ali je ispravno reći i “Bog /stalno/ stvara nebesa i Zemlju”. Kur’an svjedoči da Božije Ruke nisu odmaknute od Njegovih stvorenja niti od vasijske i multiverzuma. Niti od čovjeka, naravno!

Ovo rasprostiranje obzorjā i horizonata svijeta i vasijske pred čovjekom i čovječanstvom odvija se stalno, uvijek drukčije, jer sve u vasioni nahodi se u stalnom i svrhovitom razvijanju, pulsiranju i očitovanju. Na neki način, ovi božanski horizonti jesu svojevrsan zov čovjeku da i on kreira svoje horizonte u kojima će dobrobitno pomoći svome postojanju i življenju.

Dakako, posve je jasno da stranice Kur’āna podsjećaju čovjeka da se vječni život mora zaimati dobrobitnim djelima, i da čovjek, baš kao i sva druga stvorenja, mora umrijeti. Kur’an odvažno poručuje: Čovjekova postalost, vremenitost, lomnost, smrtnost... sve su to ona ograničenja i omeđenja koja Apsolut zastalno utiskuje na čovjekovo biće, ali i na druga stvorenja. Ali ta determiniranost čovjeka ne znači da su pred njim zatvorene buduće perspektive i odiseje.

Kada temeljne knjige vjera i religija, uključujući i sam Kur’an, govore

⁹ *Svemilosnil ar-Rahmān*, 55:29.

¹⁰ *The Koran Interpreted, A Translation* by Arthur John Arberry, II, p. 252.

¹¹ Usp. *Rimljanil ar-Rūm*, 30:50: – فَانظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ – “Čovječe, pogledaj u tragove Božanske Milosti”.

¹² Usp. *Putevi usponal al-Ma’āriğ*, 70:4: – تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ –

– تَحْمِسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ – (“Meleki i Džibril penju se k Njemu u Danu – pedeset hiljada godina mjera je njemu!”). “To Him angels and the Spirit mount up in a day whereof the measure is fifty thousand years”, *The Koran Interpreted, A Translation* by Arthur John Arberry, II, p. 300.

¹³ Usp. *Hodočašće al-Hağğ*, 22:47: – وَإِنَّ يَوْمًا –

– “...jedan je Dan kod tvoga Gospodara koliko hiljadu, kako vi računate, godina!” “...a surely a day with thy Lord is as a thousand years of your counting.” *The Koran Interpreted, A Translation* by Arthur John Arberry, II, p. 33.

¹⁴ *The Koran Interpreted, A Translation* by Arthur John Arberry, II, p. 191.

o svijetu i vasioni kao onom nečem što čovjek nije stvorio, to doista čovjeka može nervirati, ali to je – tako! Ali te datosti beskrajne Vasioni nisu neprijateljske prema čovjeku. S vremena na vrijeme sa stranica Kur’āna čuje se Božiji poziv upućen čovjeku da prione dobrobitno raditi, djelovati, činiti. Ovo mjesto (*Pokajanje at-Tawba*, 9:105) u Kur’ānu je posebno karakteristično:

اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولَهُ
وَالْمُؤْمِنُونَ

“Radite, pa će Bog vidjeti
vaše djelo,
i Njegov Poslanik i vjernici...”

“Work; and God will surely see
your work,
And His Messenger, and the
believers...”¹⁵

Ovaj božanski poziv muslimanskom čovječanstvu bio bi bespredmetan ukoliko je poruka Kur’āna zatvorena i slijepa spram čovjekova djelovanja u sadašnjosti i budućnosti. Isto tako, stranicama Kur’āna (npr. *Svemilosni*

ar-Rahmān, 55:33) razliježe se ovaj znameniti poziv čovječanstvu:

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ إِنِ اسْتَعْظَمْتُمْ أَنْ
تَنْفُذُوا مِنْ أَفْطَارِ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ فَانفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ

“O zборе džina i ljudi, akoli vi
možete

Da ponad graničja nebesa i
Zemlje prodrete, vi prodrite!
Nećete prodrijeti osim s velikom
moći!”

“O tribe of jinn and of men,
if you are able to
pass through the confines
of heaven and earth,
pass through them! You shall
not pass through
except with an authority.”¹⁶

U nekoj knjizi koja čovjeku nameće apsolutnu finaliziranost njegove i sudbine vasioni, ne može biti ovakvih poziva da se pođe dalje i više. Očito je da Kur’ān nije jedna takva knjiga. Naprotiv, Kur’ān je knjiga koja zagovara i promovira onu apsolutnost koja je otvorena, stvaralačka i nadahnjujuća, a ne apsolutnost koja je data kao blokada.

¹⁵ *The Koran Interpreted, A Translation by Arthur John Arberry, I, p. 219.*

¹⁶ *The Koran Interpreted, A Translation by Arthur John Arberry, II, p. 252*

Završna riječ

Kao ni druge vjerske knjige svijeta i čovječanstva, ni Kur’ān čovjeku ne dodjeljuje prometejsku ulogu, iako čovjeku priznaje mnoge skaline i podioke odabranosti i favoriziranosti u Univerzumu. Ali, čovjeku data odabranost od Boga podrazumijeva jednu vrstu fleksibilne božanske definiranosti i pozicioniranosti čovjeka i čovječanstva u svijetu. Baš kao i druge vjerske knjige, i Kur’ān od čovječanstva traži prije svega očitovanje mnogih vjerovanja: Bog ima, Bog jeste, On je stvoritelj svega, On je stvoritelj i samog čovječanstva, uz Ovaj svijet ili nakon njega nastupa Budući svijet. I tako dalje. Ponavljamo: Od čovjeka se traži da povjeruje u ovo, ne primarno to da ovo dokazuje.

Također, sa stranica Kur’āna čovjeku se poručuje da sam čovjek ne duguje sebi svoje postanje!

Ali, jednako tako, vjerske knjige, pa i božanska knjiga Kur’ān, na vidljiv način priznaju čovjekovu slobodu. To se vidi i iz mnogo toga što vjerske knjige traže od čovjeka. Bilo bi bespredmetno da toliko toga vjerske knjige traže da čovjek čini ukoliko ga ne bi smatrale slobodnim i bićem otvorenim za budućnost.

الموجز

هل يحُول القرآن الكريم دون مستقبل البشرية؟

أنس كاريش

يناقش هذا المقال كيف يُفهم أن القرآن الكريم وفقا للعقيدة الإسلامية هو آخر ما نزل من كلام الله، وما إذا كان هذا الإيمان بالرسالة الخاتمة والمكتملة يحول دون مستقبل الإنسان والبشرية. والسؤال الرئيس في هذا المقال هو: هل أغلق الله الواحد الأحد الفرد الصمد بإنزاله القرآن الكريم باعتباره الكلمة الإلهية الأخيرة، الباب أمام حب الاستطلاع والاستشراق عند الإنسان والبشرية؟ يرى كاتب هذا المقال أن القرآن الكريم لا يسد الطرق أمام الإنسان نحو المستقبل، بل يشجع الإنسان بقوة انطلاقا من حريته على التعاون مع الله، ويطلب من الإنسان أن يكون كائنا مبدعا. تشهد آيات كثيرة في القرآن الكريم على أن كلام الله لا يحجب المستقبل أمام الإنسان، بل على العكس من ذلك، فإن القرآن الكريم، باعتباره كتابا يثير أشكالا كثيرة من التشوق والحنين، يشجع الإنسان على السير باسم الله نحو المستقبل.

الكلمات الرئيسية: القرآن الكريم، الوحي الإلهي الخاتمة، الله، المطلق، الكون، الإنسان، الحاضر، المستقبل، الآفاق، العوالم.

Summary

DOES THE QUR’AN THWART
THE FUTURE OF MANKIND?

Enes Karić

This essay thematizes the Muslim’s view of the Qur’an as the Last Word of God focusing on whether or not this finiteness and finality of Revelation have a thwarting effect on future of the mankind. The main question of this essay is: Has God, as the Absolute Being, with the Qur’an as His final Word put an end to human curiosity thus closing the prospects of mankind? The author of this essay believes that the Qur’an does not close the path towards the future of mankind, on the contrary, it strongly encourages mankind to act on their free will and cooperate with God thus requiring man to be a creative being. Many passages from the Qur’an bear witness to this, stirring desire in man, the Qur’an encourages him to boldly, in the name of God, move towards the future.

Keywords: the Qur’ān, The Last Revelation, God, the Absolute, Cosmos, man, present, future, horizons, worlds